

УДК 821.161.2

Ольга Циганок

«ПРОФАЗИС» ЙОСИПА ТУРОБОЙСЬКОГО. Частина 2

“PROPHASIS” OF YOSYP TUROBOISKYI. Part 2

DOI: 10.58407/litopis.250613

© О. Циганок, 2025. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4688-1953>

Метою статті є дослідити латиномовну поему «Профазис» Йосипа Туробойського з рукописної поетики «Гіметт» (1699/1700), що належить до циклу творів про Страсті Христові. Автор аналізує маловідомий літературний матеріал. **Методологія** поєднує історико-літературний, текстологічний, філологічний та культурно-історичний підходи, а також принципи порівняльного літературознавства. **Наукова новизна**: публікується власна реконструкція другої частини пам'ятки латинською мовою та український переклад тексту, зроблений автором публікації. У центрі твору – мотив духовного сходження й перемоги Чесноти над спокусами земної слави. **Зроблено висновок**, що «Профазис» Йосипа Туробойського розширює уявлення про розвиток давньої української поезії та барокової освітньої традиції. Перспективи подальших студій полягають у комплексному опрацюванні українських християнських віршів XVII–XVIII ст.

Ключові слова: давня українська поезія, «Профазис», Йосип Туробойський, «Гіметт» (1699/1700), Києво-Могилянська академія, барокова поетика.

The purpose of the publication is to examine Joseph Turoboisky's Latin poem “Prophasis” from the manuscript “Gimett” (1699/1700), which belongs to a cycle of works about the Passion of Christ. The author studies little-known literary material. **The methodology** combines historical-literary, textual, philological, and cultural-historical approaches, as well as the principles of comparative literary studies. **The scientific novelty**: the publication presents the author's own reconstruction of the second part of the text in Latin, along with a Ukrainian translation produced by the author of the study. At the heart of the work is the motif of spiritual ascent and the victory of Virtue over the temptations of earthly glory. It is **concluded** that Yosyp Turoboisky's “Prophasis” broadens our understanding of the development of ancient Ukrainian poetry and the Baroque educational tradition. Prospects for further studies lie in the comprehensive study of Ukrainian Christian verse of the 17th–18th centuries.

Key words: ancient Ukrainian poetry, “Prophasis”, Yosyp Turoboisky, “Gimett” (1699/1700), Kyiv-Mohyla academy, Baroque poetics.

Дослідження поеми «Профазис» як частини поетичного циклу про Страсті Христові «Fasciculus myrrhae...» з підручника віршування «Гіметт» (1699/1700) Йосипа (Йосифа) Туробойського розпочала Джованна Седіна. Саме вона ввела історико-літературну пам'ятку в науковий обіг, опублікувала латинський текст та переклад українською мовою¹.

В енциклопедичній статті авторства Марії Кашуби Йосип Туробойський схарактеризований як «вчений, письменник, викладач, архімандрит»², коротко описані складені ла-

¹ Седіна Дж. «Поема» Fasciculus myrrhae... Йосифа Туробойського (1699). *Theatrum Humanae Vitae. Студії на пошану Наталі Яковенко*. Київ, 2012. С. 435–460.

² Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст.: енциклопедичне видання / Відп. ред. В. Брюховецький. Київ: КМ Академія, 2001. С. 548.

тинською мовою рукописні курси риторики³ та філософії⁴, проте поетику «Гіметт» ще не згадано.

Досліджуючи роди і жанри фунеральної літератури за київськими курсами словесності XVII–XVIII ст., ми помітили нестандартність поетики 1699/1700 рр., навіть назвали курс «авангардним»⁵. Саме там сформована українська концепція тренів⁶, наводяться нетипові для українських поетик вірші епітафій⁷, натрапляємо навіть на лихослів'я – гострий випад проти кальвіністів⁸. Усе це дозволило дійти висновку, що «під час розробки генологічних концепцій фунерального письменства в поетиці "Hymettus" [Гіметт] (1699) домінує творчий пошук автора та аналіз вершинних досягнень тогочасної літературної практики»⁹. Навіть через десятиліття курс лекцій Йосипа Туробойського знайшов шанувальників серед викладачів Києво-Могилянської академії. Поетика «Epitome» [Короткий виклад] (1734) майже дослівно повторює цілі фрагменти підручника «Hymettus» [Гіметт] (1699)¹⁰. Так само чинить Сильвестр Добриня у курсі «Liber de arte poëtica» [Книга про поетичне мистецтво] (1742)¹¹.

Вважаємо, що саме в Києво-Могилянській академії Йосип Туробойський сформував власний літературний почерк. М. Кашуба так писала про його курси риторики та філософії: «Туробойський широко використав образи античності, застосував алегоричний бароковий стиль»¹². Ці особливості бачимо й у поетиці «Гіметт», і в пізніший період творчості Йосипа Туробойського. Використання персонажів із античної міфології та історії книжник пояснював як загальноприйнятий у цивілізованих народів спосіб світського вшанування з метою покращення моралі (щоб зростала Чеснота)¹³. Вже в київський період творчості Йосипа Туробойського натрапляємо на образи, характерні і для пізнього поета-дидака. Образ триумфальної арки, спорудженої для вшанування перемоги, – один із наскрізних, як і Чесноти. Аналізуючи твір «Entheus poeta» [Натхненний поет], Дж. Седіна звернула увагу на часті енжамбемани (перенесення)¹⁴. Вони характерні й для поеми «Профазиз», створюючи ефект безперервності. Йосип Туробойський часто використовував також прозопопею (персоніфікацію).

Простежимо деякі композиційні елементи, художні прийоми, образи та мотиви поеми «Протазис», запропонуємо деякі інтерпретації. Після назви-посвяти¹⁵ – поетичний вступ (рядки 1–25), визначення теми «від протівного»: муза не славить у цьому творі героїв античного епосу, відомих воєнними звитягами. Чому слова лексико-семантичного поля «війна» з'являються вже в перших рядках, якщо твір про інше? Війна в тогочасній Гетьманщині, насиченій російськими військовими гарнізонами, витала в повітрі. У 1699 р. було підписано Карловицький мир між Османською імперією та «Священною лігою». Вже 1700 р. почалася Північна війна, до якої було залучене й українське козацьке військо. У такій ситуації, очевидно, військова тема просто напрошувалася, та й античні звитяжки були добре відомі авторові. Але поет вибирає інше – славить небесного Героя, Христа, возвеличити Спасителя. Його муза присвятила себе Небесному, вічним цінностям. Бачимо основні риси розгорнутого епічного зачину: згадується муза, хоч до неї і не звертаються, оголошується тема, сказано, про що буде йти мова, піднесений стиль, міфологічність і символічність. Тож, очевидні, з одного боку, зв'язок із сучасністю, з іншого – відсилання до вікової традиції творення героїчного епосу. Два крила поезії Йосипа Туробойського: тут і надалі поет вміло балансує між насушними проблемами свого часу та літературною конвенцією. Вже у вступі з'являється Чеснота: Небесний Герой, тобто Ісус Христос, саме

³ Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст. С. 549: «Cornucopiae artis oratoriae ... anno 1700» («Під достатку риторичного мистецтва ... року 1700»).

⁴ Там само: «Organum Aristotelis seu aurea scientiarum clavis ... 1702 ...» («Аристотелівський органон, або Золотий ключ від дверей наук ... 1702 р.»).

⁵ Циганок О. Фунеральне письменство в українських поетиках та риториках XVII–XVIII ст.: теорія та вірші: монографія. Вінниця: Едельвейс і К, 2014. С. 243.

⁶ Там само. С. 73.

⁷ Там само. С. 243.

⁸ Там само. С. 266–267.

⁹ Там само. С. 323.

¹⁰ Epitome meditationis poëticae ... patriae ex anno salutis 1734 in annum 1735 octobris die 18. *IP НБУВ*. Шифр 690/485 С. Арк. 66–67.

¹¹ Liber de arte poëtica in duas classes ligatam scilicet et solutam orationem divisus [...] 1742 in annum Domini 1743 [...]. *IP НБУВ*. Шифр 691/П 682 С. Арк. 117.

¹² Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст. С. 549.

¹³ Седіна Дж. Панегіричне звеличення Йоасафа Кроковського. *Слово і Час*. 2020. № 3 (711). С. 69.

¹⁴ Там само. С. 73.

¹⁵ Hymetus, fol. 67: PROPHASIS AD Illustrissimum ac reverendissimum in Christo Patrem Ioasaphum Krokowski [...]. Mariano peczariensis Viridarii Abbatem ac Cultorem vigilantissimum, Dominum ac Patronum Clementissimum (ПРОФАЗИС ДО найславнішого і найшановнішого Отця у Христі Йоасафа Кроковського, настоятеля і невтомого плакальника Печерського саду Марії, наймилосерднішого пана і покровителя).

завдяки їй винис безмірні страждання за Зевса-Бога (рядок 15), слідував волі Бога Отця. У короткому описі діянь-подвигів Спасителя (рядки 15–21) привертає увагу згадка про війни кіммерійського Діта-Аїда. Це не лише символ боротьби з царством смерті, пеклом. Україна була спустошена війнами з турками й татарами. Нове прочитання, своєрідна інтерпретація. Наприкінці зачину ми розуміємо, чому на початку твору муза лише згадувалася – автор просить натхнення у Бога: «Великий БАТЬКУ, дозволь мені говорити про причину того, що сталося» (рядок 25). У цій фразі бачимо також пояснення, чому твір називається «Профазис»¹⁶.

Після вступної частини подається короткий виклад подій після смерті Ісуса Христа у формі високої поезії з використанням античної символіки. Оповідь ведеться від імені жінок-мироносиць (рядки 26–47). Подекуди поет вставляє ліричний коментар – пояснює, чому пише повільно. Це переплетення голосів свідків та автора – цікавий композиційний прийом, який створює ефект безпосередньої участі. Ридання жінок-мироносиць (рядки 47–51) – це й плачі автора. Проте між ними є і відмінність: жінки ще не знали про триумф Христа після воскресіння.

Наступна частина (рядки 51–119) – власне сцена біля гробу Господнього, яка переростає у сцену триумфу. У міфологічному ключі з'являється Гермес-Меркурій, подібний до іншого небесного вісника – Ангела при гробі в Євангеліях, що сходить із небес у білому та сє, як світло. Марпес-гора розколюється, символізуючи втручання небесних сил, які відкривають людям доступ до таємниці воскресіння. Жінки-мироносиці й поет переживають жах і трепет (типова реакція в біблійних сценах при явленні ангелів чи Божої сили). Гермес-Ангел заспокоює слухачів, сповіщає про Воскресіння, звертаючись насамперед до поета, і закликає святкувати триумф Переможця над смертю та Аїдом-пеклом. Поет дякує за благу звістку, стаючи голосом мироносиць і ототожнюючи себе з ними. Ліричний герой падає на коліна та смиренно просить показати оселю Переможця, щоб вшанувати його. Ангел піднімає його з землі й наголошує: не людей слід вшановувати, а Божественне начало.

Оповідь Ангела (рядки 120–212) – це одночасно небесна апофеоза, алегоричний опис триумфального сходження. Переможець Діта, тобто темних сил, воскрес та піднімається на Капітолій (у римській традиції – символ слави, звияги й божественної величі), де на нього чекає триумф. Шлях Звизтяжця устелений самоцвітами та чудовими квітами, які символізують чистоту, пошану, побожність і мир. Назустріч йому виходять Честь, Чеснота та світова Слава, яким допомагають Атлант та Іріда. Картина небесного триумфу має морально-символічний підтекст: Чеснота невіддільна від Честі. Атлант пропонує Христу велич, як її собі уявляв, – матеріальне багатство, а земна Слава готова дати Переможцю владу над світом. Та Христос хоче спершу на землю, має духовну мету – Чесноту. Саме вона є його Капітолієм – справжнім храмом, вершиною, місцем слави.

Далі маємо «оповіді в оповіді», «картини в картині». Чеснота розповідає про свою оселю, у якій немає коштовностей, зате є честь, мудрість, чесноти, благочестя, молитви і пахощі, любов до Бога та милосердя до людей. Це палати великого настоятеля Йоасафа Кроковського, куди Чеснота й запрошує Переможця. Ісус відповідає, що сам прагне увійти в дім Йоасафа. Поет як ліричний герой тепер ототожнює себе з Чеснотою, бо саме йому відповідає Христос, закликаючи славити Бога.

Починається триумфальна хода. Чеснота їде першою на колісниці у супроводі своїх «нащадків» (чесноти породжують інші чесноти). Поразку темних сил символізують античні боги підземного царства. Йдуть тисячі визволених душ у «шапках пілеях» (символ свободи у римлян). Це ті, кого Христос визволив із полону смерті. Народ, природа й космос святкують перемогу. Збережений текст поеми завершується розмовою Честі з Чеснотою.

Після публікації першої частини «ПРОФАЗИС»¹⁷ подаємо відчитаний нами латинський текст і власний переклад другої частини твору (112 рядків). Рукопис поетики «Гіметт» – студентський конспект лекцій, який правився мінімально. Неодноразово натрапляємо на сумнівні форми, які утруднюють переклад та коментування. Тому робота над текстом буде продовжуватися.

¹⁶ Циганок О. «Профазис» Йосипа Туробойського. Частина I. *Сіверянський літопис*. 2025. № 5. С. 144–151.

¹⁷ Там само.

* * *

- 100 Acclivisque simul depressa haec profero fauce: (Fol. 68v)
 ["Mercuri, superum cui cuncta patentia novi
 Primaque jam nobis per quem dubitatio cessit
 Immensas equidem monitis tuis reddere gratas
 Ut teneor, reddo ac supplex pia basia plantis
- 105 Defigo, iussisque tuis obtempero corde.
 Id tamen haud modicum, nobis premit anxia corda
 Quod locus haud pateat quem Victor Dite petivit,
 Ac ubi ter sanctos agitet nunc rite triumphos.
 Sunt mihi tum nardi, sunt praesto libamina mirrae,
- 110 Abluat ut fessas victoris dextera plantas,
 Vota fero ac laurus, celeri non parco cothurno
 Ferre gradum prohibet tantum mens nescia callis
 Quo tendam vel quo valeam reperire locorum, (F. 69)
 Dic age, demonstra notum callemque locumque["].
- 115 Finivi, plantisque suis accumbo reclivis[.]¹⁸
 Ille sed hac nostra prece multum supplice flexus
 Basia plantarum nolens humoque reducens
 Haec fatur: ["Vates non nos sed Numen adora
 Postulata feram, atque minutim singula pandam
 Ut tandem victo redivivus Dite redivit
- 120 Ingentique simul plausu conscendit onustus
 Dignaque Victoris tanti Capitolia quaerit[.]
 Occurant Honor, ac Virtus¹⁹ tum Gloria Mundi
 Atlas deciduis venit quoque baiulus astris
- 125 Inque suam quivis Victorem postulat aulam.
 Appia nec deerat, qua summus scanderet illa
 Atlas stellarum cumulis²⁰ hanc lacteque stravit
 Inque triumphales flexit Thaumantiden arcus [.]
 Mundus et in numero speciosus turget ab auro
- 130 Effusumque solo spargens in calle metallum
 Sedulus hunc ornat lapide atque divite gemma
 Millibus et florum lepidum quos ver tulit illi [.]
 Machinam et ingentem victricem flexit in aulam
 Non secus et Virtus sequitur quam Honor illius umbra [.]
- 135 Haec iter insigni gestit prestare decore
 Ad sua, quo Ditis veniat Capitolia Victor
 Lilia casta iacet iam calle rosasque Pudoris
 Et violas humiles et tulipa fert Pietatis
 Ast oleam Pacis ter pulchra modestia spargit
- 140 Narcissos Charites, totus viret undequē callis
 Neque locus fuerat virtutum germinis expers [.]
 Constitit ergo Deus, dum quisque reposcit ad arcem [.]
 Appiam et opponit, qua seligat ire triumphos
 Ac Atlas equidem prisco seu iure reposcit [.]
- 145 Et rogat ascendat nunc unde exiverat olim
 Aeternumque Jovem monstrat cui reddat honores [.] (F. 69v)
 Objicit auratam sedem (mirabile dictu)
 Aurum erat et paries ardens gemmisque lacunar
 Et tota arce fuit calcabile nil nisi jaspis
- 150 Quem quoque distinxit mire carbunculus ardens
 Victor ac opposuit necdum sibi tempus adesse
 Quo terras linquens cum pompa scandet ad astra
 Terra prius videat quo facta est salva, triumphum,
 Et Dis confusus lambat terram cui movit
- 155 Impia bella olim, pronus serpatque perillans [.]
 Aures arrexit tumidi tum Gloria mundi
 Inque suum sperat Victorem scandere tectum
 Divite quod pinxit corruscans undique gemma
 Praeparat et sedes Regum, diademata, sceptr

¹⁸ В оригіналі «:».¹⁹ В оригіналі Virtus.²⁰ В оригіналі cumules.

- 160 Illis Victorem tantum redimire paratus(?)
Respuit haec JESUS verum, sprexitque caduca
Munde tua, sunt haud tantoque digno triumpho.
Virtutis praecium est, haec illis quaeritur ultro
Hanc amat, illius poscit Capitolia Victor.
- 165 Illa quidem prono quatiens cum poplite terram
Advolata Dei Plantis haec inquit ad illum:
[“]Magne Deus cui cuncta patent nec falleris unquam
Non mea depinxit rutilans Capitolia gemma
Non aurum fossusve solo, pontove lapillus
- 170 Veraque paupertas nostris tua regnat in aulis
Non tamen incultas prorsus reperire licebit
Deficit haud illi claro de sanguine lumen
Caesus honor proprio quod digne accenderat igne
Fulgurat et mediis multum prudentia pectis
- 175 Cuncta virent spirantque suos flagrantia odores
Et stratum et paries gemmant vernantque lacunar
Quae mea depinxit cum natis dextera flore
Sunt arae Pietas superis quas struxit in illis
Neque deest ignis, semper qui flagrat amoris (Fol. 70)
- 180 In Deum et in miseros, sunt thura precum, est quoque myrrae
Quam patiens adversorum virtus sibi rorat,
Victima neque deest superis mactata voluntas
Mansuetudo mola est salem et huic sapientia miscet
Cuncta parata adsunt aedes si nosse placebit.
- 185 Haec sunt KROKOVII Abbatis Tentoria Magni,
Haec mea tuta domus celsi quoque credito honoris
Haec te Victor erunt (novi) Capitolia digna
Haec ascende precor, justos quoque pande triumphos[“].
Olli Rex Regum Victor placito respondit ab ore:
- 190 [“]Nate mihi dilecte nimis quid pandere curas
Quod mihi jam notum pridem quidve allicis ultro
Cum cupiam Victor Iosaphi tecta subire
I, sequere et nostros plaudens comitare triumphos[“].
Protulit, et currus Iosaphi²¹ direxit ad aulam.
- 195 Prima igitur Virtus natis comitantibus illam
Praecurrit, curru pompa gradiente superba
Quem devicta trahit Proserpina juncta ministris
Eiulat, et frenos mandit spumatque Cruorem
Dis quoque ferrata trahitur post compede victus
- 200 Millia dein currum niveis induta sequuntur
Pilea decussa dederat queis²² compede Victor,
Arma ferunt partim CHRISTUS queis vicit Avernum.
Pars manibus plaudunt, cantus pars intonat ore
Pars tibiis claudunt, cytharis pars dulce loquuntur [,]²³
- 205 Personat inde aer, et sylvis perstrepat Echo,
Sydera dant voces plaudunt et cuncta creata.
Et tam non modico cum plausu calle peracto
Versus Honor retro, videt ut postire iugales
Non placuere sibi, Virtutem accessit, et inquit:
- 210 [“]Gaudeo Magna Parens equidem summe hospite tanto
Qui tua Victor ovans cum plausu tecta subintrat,
Ast...

* * *

- 100 Тремтячим голосом, який то підноситься, то спадає, я промовляю таке: (Арк. 68 зв.).
«О Меркурію, якому відкрите все нове у світі богів
І через кого відпали наші перші сумніви,
Оскільки я мушу скласти тобі безмежну подяку за твої настанови,
Тож і висловлюю їй, смиренний, цілую благочестиво стопи твої,
- 105 Схиляюся до них й серцем скоряюся твоїм велінням.
І все ж таки неабияк тривожить наші душі те, що
Не відоме місце, куди переможець над Дітом подався
І де він тепер по праву належно звершує потрійно-святі тріумфи.
У мене є пахощі народу, є щедрі приношення мирри,

²¹ В оригіналі Iosaph.

²² quibus.

²³ В оригіналі «:».

- 110 Щоб правицею обмити втомлені стопи Переможця;
Несу обітниці й лаври, швидкого котурна не шкодую,
Однак рухатися забороняє розум, що не знає шляху,
Куди мені йти чи де б я зміг знайти ті місця. (Арк. 69)
То ж, скажи, покажи мені і правильну дорогу, й те місце».
- 115 Так я сказав, і ставши на коліна, в покорі схиляюсь.
Він же, дуже зворушений цим нашим смиренным проханням,
Не бажаючи цілувань стоп і піднімаючи мене із землі,
Так мовить: «Не нас, а Божество вшановуй, віщий поете,
Я передам прохання й розтлумачу все по черзі до найменших дрібниць,
120 Оскільки після перемоги над Дітом, воскреснувши, він повернувся,
І серед гучних оплесків вознісся із трофеями
Та шукає гідний такого Переможця Капітолій.
Назустріч виходять Честь і Чеснота, а також світова Слава,
Прийшов Атлант, який несе на собі небо, а зорі при цьому падають,
125 І кожен у свої палати кличе Переможця.
І не бракувало Аппієвої (дороги), якою Він міг би піднятися до висот.
Атлант устелив її сузір'ями і Молочним Шляхом,
Іріда, донька Тавманта, перетворила веселку в тріумфальну арку,
І прекрасний світ усюди виблискує золотом.
- 130 Розсипаючи по дорозі добутий із землі метал,
Невтомно прикрашає його всіляким дорогоцінним камінням
І тисячами прекрасних квітів, які принесла йому весна,
Він встановив в палатах величезну тріумфальну споруду,
Чеснота йде слідом за Честю, немов її тінь.
- 135 Цей шлях до його Капітолія, куди прийде переможцем Діта,
Він прагне прикрасити неймовірною красою.
На цьому шляху вже лежать чисті лілії й троянди Благоговіння,
Він несе і скромні фіалки, і тюльпани Побожності,
А оливу Миру розливає дуже прекрасна Скромність.
- 140 І Харіти повсюди розкидають нарциси, і весь шлях зеленіє довкола,
І не було жодного місця, позбавленого паростків чеснот.
Тож зупинився Бог, в той час як кожний направляється в палати,
І ступає на Аппієву дорогу, по якій йде тріумфальна процесія,
А Атлант, звісно, звертається за стародавнім правом
145 І просить, щоб ішов тепер туди, звідки колись вийшов,
І показує вічного Юпітера, якому слід віддати почесні. (Арк. 69 зв.)
Він являє золотий престол (дивовижно сказати!),
Золотом блистять і стіни, й стеля, вся в самоцвітах,
І у всьому палаці не було нічого, на що ступити, крім яшми,
- 150 Його також дивно прикрасив блискучий карбункул.
Переможець відмовився: не настав для нього час,
Коли, залишивши землю, із пишнотою він зійде до зір.
Спершу хай земля, яка через нього врятувалась, побачить тріумф,
А збентежений Діт хай лиже землю, яку колись сколихнув
- 155 Нечестивими війни – і нехай він повзе, схиляючись і спотикаючись.
Насторожилася тоді Слава бунтівного світу
І сподівається, що Переможець підніметься в її оселю,
Яка розкішно прикрашена багатьма самоцвітами.
Слава готує престולי царів, діадеми й скіпетри,
160 То ж вона готова там увінчати Переможця.
Та воістину відкинув це Ісус й зневажив тлінне,
О світе, твоє, все воно не варте такого тріумфу.
Нагорода – Чеснота, до неї прагне з усіх сил,
Її любить, на її Капітолій хоче Переможець.
- 165 Вона ж, схиливши коліно й стрясаючи землю,
Поспіхом прилетівши до стоп Бога, мовить так:
«Великий Боже, перед яким усе відкрите і який ніколи не обманюєшся!
Не сяюча перлина прикрасила мій Капітолій,
Не золото і не самоцвіт, добутий чи з землі, чи з моря,
170 Справжня твоя Убогість царює у наших палатах.
Та все ж тут можна буде виявити не повну занедбаність:
Не згасає в ній світло славного роду,
Зневажена Честь, яку достойно запалив власним вогнем,
Яскраво сяє, і Мудрість в людських душах.
- 175 Усе зеленіє й дихає красою, наповнене своїми пахощами;
І підлога, й стіни коштовно сяють і квітнуть, і стеля,
Бо моя правиця з дітьми розмаловала їх квітами.
Це жертovníки, що Благочестя звело там для вишніх богів
І не бракує вогню — він завжди палає любов'ю (Арк. 70)

- 180 До Бога і знедолених – там фіміам молитв, є й мирра,
Якою терпелива Чеснота себе окроплює серед нещасть.
І не бракує подячної жертви, яка задовольняє богів,
Є милість, жертовна мука, а Мудрість домішує до неї сіль.
Усе там є, а якщо захочеш взнати, що це за святиня,
- 185 Це палати великого настоятеля КРОКОВСЬКОГО,
Це моя безпечна оселя, повір, також велика честь.
Це буде для тебе, Переможцю, я знаю, достойний Капітолій,
Заходь в нього, молю, і також яви справедливі тріумфи».
На це Переможець, Цар царів, відповів з привітним виразом обличчя:
- 190 «О, сину мій, любий мені понад міру, навіщо прагнеш відкрити те,
Що вже давно мені відоме, чому ти ще й зваблюєш мене,
Коли я сам прагну, як Переможець, увійти під покров дому Йоасафа.
Іди ж, і слідом рушай, похвалою супроводжуй наші тріумфи!»
Сказавши так, він повів колісницю до палат Йоасафа.
- 195 Отже, першою їде Чеснота у супроводі нащадків,
В той час як пишна процесія прямує на колісницю.
Її тягне скорена Прозерпіна у супрязі зі слугами,
Вона голосить, гризе вудила й піниться кров'ю,
За ними тягнуть переможеного Діта у залізних кайданах.
- 200 Далі за колісницею йдуть тисячі у шапках вільних людей пілеях,
Що їх дав праведникам Переможець, звільнивши від кайданів,
Дехто несе зброю, якою ХРИСТОС здолав Аїд.
Одні в долоні плескають, інші гімни співають,
Деякі сурмлять у сопілки, ще інші ніжно виграють на кіфарах,
- 205 Тоді повітря дзвенить, і в лісах Ехо сильно розносить звук,
Зорі подають голоси, і всі створіння аплодують.
І коли шлях зі скромними оплесками завершено,
Честь, обернувшись назад, бачить, що процесія відстає.
Це їй не сподобалось, і підійшовши до Чесноти, вона каже:
- 210 «Я радію, о Велика Матір, звичайно, при такому високому гості.
Що тріумфуючим переможцем входить під оплески до твоєї оселі,
Але...

У рукописі, який є в Києві, поема недописана: останній аркуш – 70, маргіналія вказує, що наступний аркуш існував і починався з «ast», далі в рукописі порожній непронумерований аркуш, після чого – арк. 72 з епіграмами. Тобто, пропущено аркуш 71, невідомо, чи на звороті був текст на весь аркуш чи лише частково. На аркуші 70 recto 33 рядки, гіпотетично на одному звороті й одному аркуші з обох сторін максимально вмістилося б 99 рядків. Скільки їх було – невідомо.

Отже, «Профазис» Йосипа Туробойського – оригінальна історико-літературна пам'ятка. Перспектива подальших досліджень – опрацювання релігійного циклу про Страсті Христові, якому він передує.

References

- Briukhovetskyi, V. (Ed.). (2001). *Kyievo-Mohylianska akademiiia v imenakh, XVII–XVIII st.: entsyklopedychne vydannia* [Kyiv-Mohyla academy in names, 17th–18th c.: encyclopaedic edition]. Kyiv, Ukraine.
- Siedina, Dzh. (2012). «Poema» Fasciculus myrrhae... Yosyfa Turoboiskoho (1699) ["The Poem" Bundle of Myrrh... by Yosyf Turoboiskyi]. *Theatrum Humanae Vitae. Studii na poshanu Natali Yakovenko – Studios in honor of Natalia Yakovenko*, P. 435–460. Kyiv, Ukraine.
- Siedina, Dzh. (2020). *Panehirychne zvelychennia Yoasafa Krovovskoho* [Panegyric praise of Joasaph Krovovsky]. *Slovo i Chas – Word and time*, 3 (711), P. 65–90.
- Tsyhanok, O. (2014). *Funeralne pysmenstvo v ukrainskykh poetykakh ta rytorykakh XVII–XVIII st.: teoriia ta vzirtsi: monohrafiia* [Funeral writing in Ukrainian poetics and rhetoric of the 17th–18th c.: theory and examples: monograph]. Vinnytsia, Ukraine.
- Tsyhanok, O. (2025). «Profazys» Yosyfa Turoboiskoho. Chastyna I ["Prophasis" by Yosyp Turoboiskyy. Part I]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5, P. 145–151.

Циганок Ольга Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології та перекладу Державного торговельно-економічного університету (вул. Киото, 19, м. Київ, Україна, 02156).

Tsyhanok Olha – doctor of philological sciences, professor, professor of the department of foreign philology and translation at the State university of trade and economics (19 Kyoto str., Kyiv, Ukraine, 02156).

E-mail: olga.tsyhanok@gmail.com

Дата подання: 23 вересня 2025 р.

Дата затвердження до друку: 30 листопада 2025 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Циганок, О. «Профазис» Йосипа Туробойського. Частина 2. *Сіверянський літопис*. 2025. № 6. С. 124–131. DOI: 10.58407/litopis.250613.

Цитування за стандартом APA

Tsyhanok, O. (2025). «Profazys» Iosypa Turoboiskoho. Chastyna 2 [“Prophasis” of Yosyp Turoboiskyi. Part II]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, P. 124–131. DOI: 10.58407/litopis.250613.

